ADMINISTRATĪVĀ RAJONA TIESA
RĪGAS TIESU NAMS

Lietas arhīva Nr. A42-02575-22/9
ECLI:LV:ADRJRIT:2022:1128.A420257522.2.S

SPRIEDUMS
Latvijas tautas vārdā

Rīgā 2022. gada 28. novembrī

Administratīvā rajona tiesa šādā sastāvā:
tiesnese L. Andersone,

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta pēc /pers. A/ un /pers. B/ pieteikuma par fakta konstatēšanu, ka attiecības starp /pers. A/ un /pers. B/ ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Latvijas Republikas Satversmes 110. panta izpratnē.

Aprakstošā daļa

[1] Ar Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 atzīts, ka atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 110. panta pirmajam teikumam likumdevējam ir pienākums nodrošināt arī viendzimuma partneru ģimenes juridisku aizsardzību un paredzēt arī šādai ģimenei atbilstošus sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas. Lai gan likumdevējs bauda noteiktu rīcības brīvību gan viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesiskā regulējuma, gan ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības pasākumu formas un satura noteikšanā, tam nav rīcības brīvības izvēlēties, vai šādai ģimenei vispār ir jānodrošina juridiskā aizsardzība, kā arī ekonomiskā un sociālā aizsardzība un atbalsts.

[2] Pieteicējas /pers. A/ un /pers. B/ vērsās tiesā ar pieteikumu par tiesisko attiecību pastāvēšanas konstatēšanu, ka attiecības starp pieteicējām ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Latvijas Republikas Satversmes 110. panta izpratnē. Pieteikums pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[2.1] Pieteicējas 2017. gadā nodibināja savstarpējas attiecības un uzsāka kopdzīvi vienā mājsaimniecībā. Abas pieteicējas ir sieviešu dzimuma. Pieteicējām ir kopīga mājsaimniecība, kuras uzturēšanu un izdevumu segšanu pieteicējas veic kopīgi. Tāpat arī pieteicējas kopīgi uzņēmušās hipotekārā kredīta saistības. Pieteicēja /pers. B/ ir stāvoklī un 2022. gada oktobra sākumā pieteicēju ģimenē gaidāma bērna piedzimšana. Ņemot vērā attiecību pastāvīgo un ilgstošo raksturu, pieteicējas vēlas stiprināt savas ģimenes attiecības, tādējādi apliecinot savu uzticību viena otrai ar mērķi veidot kopīgu ģimeni. Lai nodrošinātu savu ģimenes saišu un attiecību publiskā statusa konstatēšanu, pieteicējas vēršas ar šo pieteikumu tiesā.

[2.2] Pieteicējas uzskata, ka viņu attiecības atbilst un būtu atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110. panta izpratnē, kas prasa šādu attiecību atzīšanu no valsts puses publiska akta formā. Pieteicējas atsaukušās uz Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3. apakšpunktu. Kaut arī kopš minētā sprieduma pieņemšanas ir pagājis vairāk kā gads, līdz pieteikuma iesniegšanai likumdevējs nav pieņēmis tādu tiesisko regulējumu, ar kuru viendzimuma partneru ģimenēm, t.sk. arī pieteicējām, būtu iespējams nodrošināt ģimenes juridisko aizsardzību, kas izpaužas arī kā ģimenes fakta apstiprināšana un atzīšana no valsts puses. Šādos apstākļos ir aizskartas pieteicēju tiesības uz ģimenes juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību. Pieteicējas uzskata, ka ir tiesīgas aizstāvēt savas tiesības administratīvajā tiesā un lūgt tiesu ar spriedumu konstatēt, ka līdzpieteicēju attiecības ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110. panta izpratnē.

[2.3] Pieteicējas atsaucas uz Senāta 2021. gada spriedumu lietā Nr. SKA?[B1]/2021 un norāda, ka gan Satversmes tiesa, gan Senāts ir nepārprotami secinājuši, ka viendzimuma partneru ģimenes ietilpst Satversmes 110. panta tvērumā. Tādējādi pieteicēju starpā esošo ģimenes saišu neatzīšana un publiska statusa nepiešķiršana šīm attiecībām būtu pretēja cilvēka cieņas principam un aizskartu ne tikai pieteicējas, bet arī viņu bērnu.

[2.4] Pieteicējas apzinās, ka tiesai, apmierinot pieteicēju pieteikumu un konstatējot, ka pieteicēju kopdzīve ir atzīstama par ģimenes attiecībām Satversmes 110. panta izpratnē, tas automātiski negarantēs, ka pieteicējām būs pieejamas tiesības uz citos normatīvajos aktos noteikto ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību, tomēr šāds tiesas spriedums par fakta konstatāciju ir būtisks rīks, lai pieteicējas varētu aizstāvēt savas ģimenes tiesības citos administratīvi tiesiskos vai civiltiesiskos procesos līdz brīdim, kamēr likumdevējs pieņems efektīvu tiesisko regulējumu, kas nodrošinās arī viendzimuma partneru ģimeņu juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību.

[3] Ministru kabinets paskaidrojumā tiesai norāda turpmāk minētos argumentus.

[3.1] Ministru kabinets nevar būt atbildētāja pusē pieaicinātā iestāde gadījumā, ja nav iespējamas no likuma izrietošas publiski tiesiskas attiecības. Ministru kabinets un tam padotās valsts pārvaldes iestādes drīkst rīkoties tikai tiesību normās noteiktajās robežās, tostarp ievērojot principu, ka aizliegts ir viss, kas nav atļauts. Ministru kabineta rīcībā nav un nevar būt informācija, kas apliecina vai izslēdz personu privāttiesisko attiecību esību un kas būt izmantojama kā pierādījumi, tādējādi Ministru kabinets nevarētu iebilst pret jebkādiem pierādījumiem, ja tādus tiesā iesniegtu pieteicējas.

[3.2] Ārējā normatīvajā aktā aiz katra tajā ietvertā teikuma (normas) slēpjas tiesībpolitiska griba, kas vēlas sasniegt noteiktus mērķus. Tieši likumdevēja kompetencē ir izšķirties par normatīvā regulējuma noteikšanu dažādiem gadījumiem. Tādējādi Ministru kabinets nedrīkst aizpildīt normatīvā regulējuma neesību, jo tādā gadījumā iejauktos likumdevēja tiesībās veidot tiesību politiku, attiecīgi pārkāpjot varas dalīšanas principu.

[3.3] Konkrēto konstatējošo attiecību izvērtēšanai tiesas ceļā ir pilnīgi pietiekami ar to ieinteresēto personu iesaisti, kurām konkrētās privāttiesiskās attiecības ir paredzēts konstatēt. Nav saskatāms, ka no Ministru kabineta attiecīgajā lietā tiktu prasīta kāda rīcība, tādēļ, ņemot vērā, ka pieteikums satur lūgumu konstatēt privāttiesiskās attiecības, pieteikuma izskatīšana ir iespējama bez Ministru kabineta kā atbildētāja pusē pieaicinātās iestādes. Turklāt pieteikuma izskatīšana bez to iestāžu klātbūtnes, kam nav būtiskas lomas privāttiesisko attiecību konstatēšanas procesā, iesaistot attiecību izvērtējumā tikai ieinteresētās personas, nodrošinātu arī pieteicēju augstāku privātuma aizsardzību.

Motīvu daļa

[4] No pieteikuma izriet, ka pieteicēju – divu sieviešu dzimuma personu – starpā ilgstoši pastāv kopdzīve, uzturot savstarpējas attiecības un kopīgu mājsaimniecību, proti, starp pieteicējām pastāv faktiskas ģimenes attiecības.

Lietā nav strīda par faktiskajiem apstākļiem, proti, par to, ka pieteicējas ir izveidojušas ģimenes attiecības un tās faktiski pastāv. Tiesai jānoskaidro, vai valstij ir juridisks pienākums publiski tiesiski atzīt viena dzimuma pāra ģimenes attiecības.

[5] Satversmes 110. panta pirmais teikums paredz, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības.

Satversmes tiesa skaidrojusi, ka Satversmes izpratnē ģimene ir sociāla institūcija, kas balstās uz sociālajā realitātē konstatējamām ciešām personiskām saitēm, kuru pamatā ir sapratne un cieņa. Ciešu personisku saišu pastāvēšana starp personām izriet no to noslēgtās laulības vai radniecības fakta, tomēr sociālajā realitātē ciešas personiskas saites rodas arī citos veidos, piemēram, faktiskas kopdzīves rezultātā (*Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.2. punkts un 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.1. punkts*). Tas ir saistīts ar to, ka ģimenes institūtu kā sociālu institūciju ietekmē pārmaiņas sabiedrībā, tādēļ laulība un radniecība vairs nav vienīgie kritēriji, kas norāda, ka divu personu izvēlētais attiecību modelis uzskatāms par ģimeni Satversmes 110. panta izpratnē (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 8. punkts*).

Kā norādījusi Satversmes tiesa, Satversmes 110. pants neizvirza dzimumu par kritēriju tādu personu noteikšanai, kuras atzīstamas par ģimeni (*Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.1. punkts*). Sabiedrība sastāv ne vien no tādām personām, kas pēc savas dabas veido ciešas personiskas un ģimeniskas attiecības ar atšķirīga dzimuma pārstāvjiem, bet arī tādām personām, kas pēc savas dabas veido šādas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem (*Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.2. punkts, 2021. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020?34-03 10.1. punkts*).

Tātad Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā lietotais ģimenes jēdziens aptver arī viena dzimuma pāri, ja starp pāra attiecībās esošajām personām pastāv ciešas personiskas saites, kuru pamatā ir sapratne un cieņa (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 8. punkts*).

[6] Vienas no tiesībām, kas ietvertas Satversmes 110. pantā, ir ģimenes tiesības uz īpašu valsts atbalstu un aizsardzību, kas, ņemot vērā starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos, īpaši Eiropas Sociālajā hartā, noteikto un pienākumu Satversmē ietvertās pamattiesības interpretēt atbilstoši Latvijas starptautiskajām saistībām, nozīmē, ka valstij ir pienākums nodrošināt ģimenes sociālo, ekonomisko un arī juridisko aizsardzību (*Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.1. punkts*).

Ja personām, kuras savā starpā izveidojušas ģimenes attiecības, nav iespējas panākt šo attiecību juridisku nostiprināšanu, tad valsts šādu ģimeni „nevar ieraudzīt" jeb nevar identificēt, kas nepieciešams, lai šīs ģimenes locekļi spētu efektīvi izmantot tiem Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības un valstī paredzētos ģimenes aizsardzības un atbalsta pasākumus. Proti, ja personām, starp kurām izveidojušās ģimenes attiecības, nav paredzētas tiesības šīs savas ģimenes attiecības juridiski nostiprināt, tad nemaz nav iespējams šādām ģimenēm nodrošināt nedz pilnvērtīgu juridisko aizsardzību, nedz arī sociālo un ekonomisko aizsardzību un atbalstu. Tāpat ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam jānodrošina ģimenes un tās locekļu aizsardzība viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās. Tas nozīmē, ka ģimenes attiecību tiesiskajam regulējumam jānosaka ģimenes locekļu savstarpējās tiesības un pienākumi personiskajās un mantiskajās attiecībās, kas izriet no viņu ģimenes dzīves (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-34-03 10.3. punktu; Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 11. punktu*). Tā kā Satversmes 110. pantā lietotais ģimenes jēdziens aptver arī viena dzimuma pāra veidotu ģimeni, tad Satversmes 110. panta pirmais teikums uzliek valstij pozitīvu pienākumu nodrošināt viena dzimuma pāra ģimenei iespēju juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības un tikt valsts atzītām par ģimeni (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 11. punkts*).

[7] Latvijā nav izveidots tāds tiesiskais regulējums, kas noteiktu viena dzimuma pāra ģimenes attiecību tiesisko ietvaru, tostarp šādu attiecību dalībnieku personiskās un mantiskās attiecības. Līdz ar to var secināt, ka valsts nav izpildījusi no Satversmes 110. panta un cilvēka cieņas principa izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt juridisko aizsardzību (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 12. punkts*).

Arī šā sprieduma taisīšanas brīdī Latvijas valsts joprojām nav savu pienākumu izpildījusi. Nedz Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumā, nedz arī kādā citā likumā likumdevējs attiecīgu tiesisko regulējumu šobrīd nav noteicis. Citstarp Saeima likumprojektu „Civilās savienības likums" trešajā galīgajā lasījumā nepieņēma (*https://titania.saeima.lv/livs13/saeimalivs2_dk.nsf/0/64DD6A1F7AC33CF7C2258855002E2804*).

Vērtējot, vai viena dzimuma pāru attiecību juridiska atzīšana Latvijā varētu apdraudēt kādas nozīmīgas sabiedrības intereses, Senāts atzinis, ka Latvijā viena dzimuma pāru interese un vajadzība pēc viņu attiecību juridiskas atzīšanas un aizsardzības ir būtiska un nav konstatējams, ka pastāvētu kāda tik būtiska konkurējoša sabiedrības interese, kas varētu būt pamats šādu attiecību juridiskas atzīšanas un aizsardzības nenodrošināšanai (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 14.–16. punkts*).

[8] Apkopojot minēto, ģimenes jēdzienā ietilpst arī viena dzimuma pāri, valstij ir pienākums atzīt šādas ģimenes un šāda atzīšana nekonkurē ar būtiskām sabiedrības interesēm. Kā jau norādīts, Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka ģimenes attiecību atzīšana ir nepieciešama tās pilnvērtīgai juridiskajai, sociālajai un ekonomiskajai aizsardzībai, kā arī aizsardzībai ģimenes locekļu personiskajās un mantiskajās attiecībās.

[9] Pieteicēju mērķis, vēršoties tiesā, ir panākt, lai valsts juridiski atzītu viņu kā viena dzimuma pāra ģimenes attiecības, proti, lai valsts konstatētu šādu attiecību kā ģimenes attiecību pastāvēšanu.

Administratīvā procesa likuma 184. panta pirmās daļas 3. punkts paredz, ka pieteikumu tiesā var iesniegt par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanu, nepastāvēšanu vai to saturu, ja attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams realizēt ar šā panta 1. un 2. punktā minēto pieteikumu (pieteikumu par administratīvo aktu vai faktisko rīcību). Atbilstoši likuma 256. pantam šāda pieteikuma gadījumā tiesa taisa spriedumu, kurā tiek konstatēts, ka konkrētas publiski tiesiskās attiecības pastāv vai nepastāv vai tiek noteikts to saturs (no tām izrietošās tiesības un pienākumi). Tātad arī administratīvā tiesa noteiktos gadījumos var konstatēt kādu tiesisku attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 22. punkts*).

Konstatēšanas pienākums ir pieļaujams ne tikai tad, ja ir jākonstatē noteiktu publiski tiesisku attiecību pastāvēšana kopumā vai pastāvēšana ar citu saturu, nekā uzskata kāds no administratīvā procesa dalībniekiem, bet izņēmuma kārtā var tikt konstatēta arī kāda tiesisko attiecību elementa pastāvēšana. Turklāt konstatēšanas pieteikums administratīvajā procesā ir līdzīgs pieteikumam par juridiska fakta konstatēšanu civilprocesā (*Senāta*

2007. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. SKA-172/2007 (A42193904) 14. punkts, 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 22. punkts).

Tiesiskās attiecības starp ģimenes locekļiem ir privāttiesiskas, līdz ar to Administratīvā procesa likuma 184. panta pirmās daļas 3. punktā minētais pieteikuma priekšmets nav tieši piemērojams, lai konstatētu tiesisko attiecību pastāvēšanu starp ģimenes locekļiem. Tomēr akts, ar kuru valsts atzīst kādas attiecības par ģimenes attiecībām un tās juridiski nostiprina, ir publiski tiesisks, un pieteicēju mērķis ir panākt, lai tieši valsts atzītu viņu attiecības par ģimenes attiecībām. Līdz ar to situācijā, kad nav izveidots speciāls mehānisms šādu ģimenes attiecību publiski tiesiskai atzīšanai un nostiprināšanai (reģistrācijai), ir iespējams pēc analoģijas piemērot Administratīvā procesa likuma 184. panta pirmās daļas 3. punktu un 256. pantu un uzskatīt, ka pieteicējas ir iesniegušas konstatēšanas pieteikumu. Tiesai, izskatot šādu pieteikumu, būtu jākonstatē, vai pieteicēju attiecības ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110. panta izpratnē. Izskatot šādu pieteikumu, nav nozīmes un tiesai nav jāpārbauda apstākļi, kas saistīti ar to, vai līdzpieteicēji faktiski dzīvo kopā, vai tiem ir kopīga mājsaimniecība u. tml. Izšķirošs ir tas, ka divas pilngadīgas personas brīvi ir paudušas gribu uzturēt ģimeniskas attiecības (Senāta *2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 14.–22. punkts*). Tādējādi pieteicēju gribai atbilstošs ir pieteikums par tiesisko attiecību pastāvēšanas konstatēšanu.

[10] Izskatāmajā lietā no pieteikumā norādītā tiesa secina, ka pieteicējas, būdamas pilngadīgas personas, ir brīvi paudušas gribu uzturēt jau pastāvošas ģimenes attiecības. Šāds apstāklis kopā ar konstatējumu, ka valstij ir pienākums šādu ģimeni atzīt, ir pietiekams un būtisks pamats, lai publiski tiesiski konstatētu ģimenes attiecību pastāvēšanu. Lai nodrošinātu Satversmes un cilvēktiesību efektīvu īstenošanu, ir pamats atzīt, ka starp pieteicējām pastāv ģimenes attiecības Satversmes 110. panta izpratnē. Tādējādi pieteikums ir apmierināms.

[11] Tiesa vērš uzmanību un no pieteikuma izriet, ka arī pieteicējas apzinās to, ka šāds risinājums pieteicējām nodrošinātu tikai vienas no Satversmes 110. panta un cilvēka cieņas principa izrietošas tiesības īstenošanu, proti, tiesību tikt valsts atzītiem par ģimeni īstenošanu. Šādā veidā viena dzimuma pāra ģimenēm netiek noteikts konkrēts personisko un mantisko attiecību regulējums un netiek arī nodrošināta kāda konkrēta apjoma ekonomiskā un sociālā aizsardzība. Līdz ar to nezūd vajadzība pēc likumdevēja pieņemta šo jautājumu tiesiskā regulējuma, kas būtu balstīts gan uz juridiskiem, gan tiesībpolitiskiem apsvērumiem. Līdz brīdim, kad likumdevējs būs izveidojis atbilstošu tiesisko regulējumu, šāds spriedums, ar kuru ir konstatēts, ka konkrētu personu attiecības ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110. panta izpratnē, arī aizstās valsts īstenotu šo attiecību reģistrāciju. Līdz ar to tas var tikt izmantots citās situācijās, kad nepieciešams pamatot, ka šīm personām ir nodrošināmas kādas ģimenēm paredzētas tiesības (*Senāta 2021. gada [..] sprieduma lietā Nr. SKA-[B1]/2021 23. punkts*).

[12] Administratīvā procesa likuma 126. panta trešā daļa paredz, ka valsts nodeva netiek atlīdzināta, ja pieteikuma priekšmets bija konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanas, nepastāvēšanas vai to satura konstatācija. Līdz ar to, neskatoties uz pieteikuma apmierināšanu, samaksātā valsts nodeva nav atlīdzināma.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 245.–251. pantu, 256. pantu un 289.?291. pantu, Administratīvā rajona tiesa

nosprieda

apmierināt /pers. A/ un /pers. B/ pieteikumu.

Konstatēt publiski tiesisko attiecību pastāvēšanu – atzīt, ka starp /pers. A/ un /pers. B/ pastāv ģimenes attiecības Latvijas Republikas Satversmes 110. panta izpratnē.

Spriedumu var pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā viena mēneša laikā no tā sastādīšanas dienas, iesniedzot apelācijas sūdzību Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu namā.

Tiesnese L.Andersone